

**İNCELEMELER**

A) KAMU HUKUKU

# ATATÜRK DEVRİMİ VE GERÇEKLERİMİZ (\*)

Prof. Dr. Hüseyin Nail KUBALI

## I

**Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü** tarafından 9 - 11 Kasım 1967 tarihleri arasında Ankara'da «Atatürk'ün önderliğinde kültür devrimi» konusu üzerinde tertiplenen Seminer sonunda yaptığım konuşmada belirttiğim gibi, Seminere verilen tebliğlerden ve özellikle bu tebliğler üzerinde yapılan münakaşalardan edindiğim intibaa göre, üç probleme temas olunmuş, daha doğrusu Seminer birbirine bağlı üç problemin ortaya çıkmasına vesile vermiştir. Bunlardan birincisi Atatürk Devrimleri ile Atatürk'e kadar gerçekleştirilen reformlar arasındaki sebep ve netice bağlantısı problemi, ikincisi kültür devrimi ve milli değerlerin devamlılığı problemi, üçüncüsü ise lâayıklık problemidir.

Evvelâ, Seminerde daha ziyade dokunulup geçilen bu üç problem üzerinde durduktan sonra, ya dolayısıyla temas edilen veya hiç edilmeyen, fakat aktüel değer taşıyan ayrı üç probleme daha işaret etmek istiyorum. Bu ikinci kategori problemlerden birincisi az gelişmişlik ve Atatürk Devrimleri, ikincisi, Atatürk Devrimleri karşısında aşırı akımlar üçüncüsü ise Atatürk Devrimlerinin etkililiği (efficacité) problemidir.

---

(\*) Bu makalenin aslı Türkiye, İran ve Pakistan arasındaki bölgesel işbirliği (R C D) çerçevesinde **Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü** tarafından 9 - 11 Kasım 1967 tarihleri arasında Ankarada tertiplenen «Atatürk'ün önderliği altında kültür devrimi» konulu Seminer sonunda yaptığım konuşmadır. Bazı dostlarım bu konuşmamın ilmi bir dergide yer almasını istediler. Lüzumlu referanslar, bazı kısa açıklamalar ve yorumlarla bu dergiye konmasını uygun buldum.

Atatürk Devrimi hakkında bazı samimi ve objektif düşüncelerimi imanlı fakat fanatik olmıyan, ya da riyakâr olmıyan gerçek Atatürkçü hüviyetimle ifade etmeme vesile verdiği için Türk İnkılap Tarihi Enstitüsüne ve onun değerli Müdürü Sayın Prof. Dr. Afet İnan'a teşekkürlerimi tekrarlar, bu düşüncelerimin Enstitümüzün yayın organında yer almasına müsaade ettiği için de Dergi Komitesine minnetlerimi sunmayı bir vazife bilirim.

**1. Atatürk Devrimleri ile eski reformlar arasındaki sebep ve netice bağlantısı problemi :** Bu probleme Seminerde sadece bir defa temas edilip geçilmiş olmakla beraber bu konuda iki görüşün karşılaştığını sezdim. Bunlardan birincisi **radikal ve inhisarcı** (exclusiviste) diyebileceğim bir anlayışı açıklayan, tabir caizse **ortodoks** ve hatta, bir dereceye kadar, **resmî** olan görüştür. Buna göre Atatürk Devrimleri **orijinal** bir mahiyet taşır. İkinci görüş ise mutedil karakterdeki **tarihî devamlılık** ve **sosyolojik determinizm** görüşüdür. Buna göre ise eski reformlarla Atatürk Devrimleri arasında zarurî bir sebep ve netice bağlantısı vardır.

Bu konuda şahsî kanaatim Atatürk Devrimleri ile eski reformlar arasında böyle bir bağlantının bulunduğu ve bu hususun üzerinde tereddüde imkân vermiyen bir ilmî gerçek olduğudur. Zira Atatürk Devrimleri, müslüman Türk toplumunun, Batı tesiri ile, bir uyanış devri sayılan Lâle Devrinden, yâni XVIII nci Asır başlarından itibaren, yavaş yavaş Batıya açılması ile ve Hıristiyan Batı karşısındaki aşağılık kompleksi ile ve bilhassa jeo - politik tesirler altında, evvelâ teknik ve askerî, daha sonra idarî ve hukukî ve nihayet kültürel, sosyal ve ekonomik alanlarda bütün XIX ncu Asır boyunca devam eden ve bir medeniyet ve kültürden başka bir medeniyet ve kültüre geçiş (transmutation) veya **kültür ve medeniyet değiştirme hareketi** karakterini taşıyan ağır, fakat kesintisiz bir istihale (transformation) sürecinin varış noktasıdır (1). Başka bir deyimle, bir tekâmül zincirinin çok önemli bir halkasıdır. Bu tekâmül Atatürk Devriminin kat'î surette tesbit ettiği ve gösterdiği genel yönde, kısmen kendiliğinden ve kısmen reformcu müdahalelerle devam edecektir. Bu, Atatürk Devriminin temelinde yatan Dünya görüşünün donmuş bir doğma veya bir doktrin değil, esnek, pragmatik bir felsefe ve realist bir duygu ve düşünce davranışı (attitude) olduğu gerçeğinden ve aynı zamanda Türk toplumunun tarihî angajmanından çıkan tabii bir neticedir.

Tekrar edeyim ki, Atatürk Devrimi Türk toplumunun kapalı, Ortaçağ tipi, askerî ve ziraî bir toplum olmaktan açık, sivil, sınaî, demokratik ve modern bir toplum olmağa; ümmet olmaktan millet ve millî Devlet olmağa; mutlak monaşiden evvelâ meşrutî monarşiye, daha sonra cumhuriyete ve demokrasiye, hülâsa Doğulu bir toplum olmaktan kurtularak Çağdaş medenîyetli ve Batılı bir toplum ol-

(1) Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı; Türk Esas Teşkilât Hukuku Dersleri, İstanbul, 1960, sh. 7 ve dev.; Les traits dominants de la Constitution de la Seconde République Turque (Revue Internationale de droit comparé, 1965, No. 4, p. 655 ve dev.; Annales de la Faculté de Droit d' Istanbul T. XVI. p 240 - 263, 1966.

mağa doğru yönelen bir kültür ve medeniyet değiştirme hareketinin bir merhalesidir. **Çağdaş ve Batılı** olmayı bir arada kullanıyorum. Çünkü Çağdaş medeniyet eski Yunandan ve Romadan kalkıp Hıristiyanlıktan geçerek Rönesans ve modern çağa ulaşan manevî kökleri ve bugünkü hâkim maddî ve manevî unsurları ile Batı medeniyetidir. Marksist ideoloji ve uygulamalar, teknik alanındaki devler yarışması onun bu aslî hüviyetini değiştirecek değildir (2).

Atatürk Devriminin bu mahiyetteki bir kültür ve medeniyete doğru yaptığı büyük hamle **geçmişe dönük yönü ile kesin, geleceğe dönük yönü ile son derece dinamiktir. Zira Kemalizmde Devrimcilik dinamizm demektir.** Geçmişe dönük yönü ile kesin olduğu için onunla eski reformlar arasında yalnız bir derece farkı değil, aynı zamanda bir mahiyet farkı da vardır. Zira Atatürk Devrimi kendisinden evvel sürüp giden derin ikiliğe, hiç değilse müesseseler bakımından ve ra-

- (2) Atatürk «Muasır Medeniyet» tâbirinden hiç şüphe yok ki, «Batı Medeniyeti» ni kasetmekte idi. Bunu aşağıdaki demeçleri açıkça göstermektedir: «...Türk matbuatında garplılık ve şarklılık münakaşası açıldığına gelince, matbuat istediği bahiste, istediği veçhile tefsiratta açıldığına gelince, matbuat istediği bahiste, istediği veçhile tefsiratta bulunabilir Matbuat hiçbir suretle tahakküm ve nüfuza tâbi tutulamaz. Benim bu hususta şahsî nokta - i nazarım şudur ki, muhafazakâr olan ve bu hususta yalnız olan Tevhid - i Efkârın karşısında Türk matbuatının ekseriyeti var. Bu matbuat garplılaşmak veçhesini müdafa ediyor. Tevhid - i Efkârın fikri bizim inkişafımızın **garp usulünde** vaki olmasını tâdil edemez. Onun hareketi garp matbuatına karşı aksülamel diye telâkki edilebilir...» (Neue Freie Presse muhabirine verdiği demeç. 27/9/1923 tarihli Hâkimiyet - i Milliye gazetesi ve Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. III, sh. 67 - 68 1954).

«...Şu bilinmeli ki, biz ecnebilere karşı herhangi hasmane bir his beslemediğimiz gibi, onlarla samimane münasebette bulunmak arzusundayız. Türkler bütün medenî milletlerin dostlarıdır..... Memleketler muhteliftir, fakat medeniyet birdir, ve bir milletin terakkisi için bu yegâne medeniyete iştirâk etmesi lâzımdır. Osmanlı İmparatorluğunun sükutu, Garbe karşı elde ettiği muvaffakiyetlerden çok mağrur olarak kendisini Avrupa milletlerine bağlayan rabitaları kestiği gün başlamıştır.

Bu bir hata idi. Bunu tekrar etmiyeceğiz... Siyasetimizin, an'anelerimizin, menfaatimizin bizi fikir ve temayül itibarile bir Avrupa Türkiyesi, daha doğrusu **Garbe** teveccüh etmiş bir Türkiye, arzu etmeye meylettirmesi olacaktır... Türklerin asırlardan beri takip ettiği hareket devamlı bir istikamet muhafaza etti. Biz daima Şarktan Garbe doğru yürüdük...

Memleketimizi asrileştirmek istiyoruz. Bütün mesaimiz Türkiye'de asrî, binaenaleyh **grbî** bir hükümet vücuda getirinektir. Medeniyete girmek arzu edip te, **Garba** teveccüh etmemiş millet hangisidir ?» (Fransız yazarı Maurice Pernot'ya verdiği demeç : 29/10/1923, Atatürk'ün Söylev ve Demeçlerinden, c. III, sh. 67 - 68, 1954).

dikal reformların pozitif hukuk yolu ile gerçekleştirilmesinin mümkün olduğu alanlarda ve ölçülerde, son vermiştir (3).

Fakat onun bu karakteri kendisi ile mâzi arasında sebep ve netice bağlantısı bulunduğu gerçeğinin inkârını haklı gösteremez. Çünkü nasıl tabiatte hiç bir şey yok olamaz ve yoktan var olamazsa, toplumlarda da hiçbir kural ve müessese yoktan ortaya çıkamaz. Bugün, düne ve yarına görünen ve görünmeyen bağlarla bağlıdır. Tarihin ve sosyolojik determinizmin bize öğrettiği ilmî gerçek budur (4). Başka bir deyişle, nasıl tabiatte mucize yoksa, tabiat kanunları kadar kesin olmamakla beraber, bir takım sosyal kanunlara tâbi olan toplum hayatında da mucize yoktur. Toplumlara hamle ve yön veren **Büyük Adam**, İngiliz tarihçisi Thomas Babington Macaulay'ın dediği gibi, yüksek bir tepeye çıkan ve güneşin doğuşunu herkesten evvel görebilen insandır. Müstesna vasıfları ile **topluma hız veren ve sıçramalar yaptırabilen** insandır (4 bis) Fakat bu hız ve sıçramalar daha evvel elverişli, hazır bir zeminde ve Çağdaş gidişin gösterdiği yönde olur. Çağdaş gidişin yönünü geriye çevirmek isteyen faşist devrim ve Büyük Adam taslaklarının veya teokratik düzen hayaline kapılanların ergeç iflâsa ve hüsrana mahkûm olmaları bundandır. Atatürk'ün büyüklüğü, gerçek büyük Adamlığı, Türk toplumunun Çağdaş tekâmül yönünü herkesten iyi görmesinde, büyük Türk milletinin alın yazını herkesten iyi okumasında ve onun icaplarını çelik azim ve iradesi ile yerine getirmesindedir. Atatürk'ün büyüklüğü bir Peygamber değil, bir insan olmasındadır. Onunla insan ve fakat müstesna bir insan olduğu için övünüyoruz.

**2. Kültür Devrimi ve millî değerlerin devamlılığı problemi :** Bu problem, özellikle dinî ve islâmî değerler yönünden, İslâm memleketlerinin ve batılıların ötedenberi üstünde çok durdukları bir problemdir. Nitekim Seminerde bu problemi ortaya atan Sayın İran delegeşi Dr. Salim Neysari olmuştur. Fakat Seminerdeki konuşmalarda bu konuda terminolojik bir vuzuhsuzluk göze çarpmıştır, ve Atatürk Devrimlerinin millî değerler üzerindeki etkisi yeteri kadar aydınlığa kavuşturulmamıştır.

Bir kısım üyeler kültür ve medeniyet terimlerini özdeş mânalarda kullanmış, bir kısmı ise ayırmıştır. Öte yandan bazı delegeler,

(3) Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı; Avant - Propos des Annales de la Faculté de Droit d' Istanbul, No. 1, 1951.

(4) Emile Durkheim; Les règles de la méthode sociologique, 8. baskı, 1927, sh. 110 - 152.

(4 bis) Ziya Gökalp; İçtimaiyat ve Fikriyat (=ideoloji), İçtimaiyat Mecmuası, 1917, Yıl 1, sayı. 1, sh. 7 ve dev.

yanılmıyorsa Sayın Prof. Dr. Suat Sinanoğlu, Atatürk Devriminin kültürde ve medeniyette mutlak bir Batılılaşma demek olduğu fikrini hümanist ve radikal bir telakki ile ileri sürmüş, bazıları ise, bu arada Sayın Enver Behnan Şapolyo, mutedil bir anlayışla tarihî devamlılığa ve sosyolojik determinizme bağlı kalarak, medeniyet ve kültür devriminin millî değerlerin devamlılığını bozmayacağını, mutlak olamayacağını biraz, kapalı şekilde, ileri sürmüştür.

Birinci probleme bağlı olan ve kanatımızca yeteri ölçüde açıklıkla ve cesaretle tartışılmayan bu ikinci problem hakkındaki şahsî görüşümüz şudur : Kültür ve medeniyet terimlerinin farklı mânaları ve bu konudaki Alman ve Fransız görüşleri üzerinde, büyük ehemmine rağmen, duramayacağım. Atatürk Devrimi, yanılmıyorsa Sayın Prof. Tunaya'nın düşündüğü gibi, kültürü de kavrayan bir medeniyet devrimi midir? Yoksa Atatürk Devriminde kültür ve medeniyet ayrılığı ile ilgili farklı vasıflar mı vardır ? Bu sorular üzerinde de durmayarak tarihî devamlılık telâkkimden, sosyolojiden ve dolayısıyla büyük mütefakkirimiz Ziya Gökalp'tan gelen bir düşünüşle aralarındaki sıkı bağılılığı ve bilinen sebeplerle, zamanımızda çok artan tesir ve karşı tesirleri mahfuz tutmak şartı ile, kültür ve medeniyetin iki ayrı şey olduğuna inanlardanım. Kültüre özellik, medeniyette ise genellik vasfı hâkimdir (5).

Bu sebeple Atatürk Devriminin medeniyet değiştirme yönünden daha ziyade **mutlak**, kültür değişmesi yönünden ise, daha ziyade **nisbî** bir mâna ve değer taşıdığı kanaatinde olduğumu derhal açıklamak isterim. Birincisindeki mutlaklık **medeniyetin milletlerarası veya milletlerüstü maddî ve manevî değerler manzumesi** olmasından, ikincisindeki nisbilik ise, kültürün, milletrarası tesirlere kapalı olmamakla beraber, aslî mahiyeti itibariyle **millî değerler sentezi** olmasındandır. Böyle olunca medeniyette devrim olabileceğine karşılık kültürde devrimden bahsetmenin bir çelişmeye düşmek olduğunu söylemek bir hata veya paradoks telâkki edilemez sanırım. Biz kültürde mutlak bir değişme, yâni devrim değil, global açıdan tedricî ve nisbî bir değişme veya tekâmül olabileceğine inananlardanız. Kültür ancak

(5) Ziya Gökalp; Türkçülüğün Esasları, Millî İctimaiyat Kütüphanesi, İstanbul 1339 (1923) sh. 27; Emile Durkheim, - Marcel Mauss, E. B. Taylor ve Alfred Weber : Bk. A. Cuvillier; Manuel de Sociologie, Tome 1, 1958, p. 53; Tome II, 1960, p. 668 - 679.

Mümtaz Turhan : Kültür değişimleri, İstanbul 1951, Garphlaşmanın neresindeyiz? İstanbul 1958, Niyazi Berkes : İkiyüz yıldır neden bocalıyoruz? Yön yayınları 1965.

bu mahiyeti ile **millî seciyenin** ifadesi ve **millî kişiliğin** devamı olur (6).

Kültürde de devrim olabileceği ve Türk kültüründe bir devrim yapıldığı kanaatinin veya intibainın Türk toplumunun özelliklerinden ileri gelen optik bir yanılma olduğunu sanıyorum. Gerçekten Türk toplumunun, aynı medenîyet ve kültür sisteminin peykleri olan Batı toplumlarından farklı olarak, Doğulu bir toplum olmaktan kurtulup Batılı bir toplum olmak mecburiyeti ile karşılaşması sebebiyle medenîyet ve kültürde değişme bir arada olmuş, daha doğrusu medenîyetteki mutlak devrim hareketinin kültürü de içine alması gerektiğine inanılmıştır. Bu konu üzerinde hukuk yönünden biraz durayım :

Batı memleketlerinde XIX ncu Asrın başından itibaren kesin olarak yazılı hukuk sistemine geçiş ve kodifikasyon hareketi sonunda ve bilhassa milletlerarası iktisadî ve teknik münasbetlerin çağımızda kaydettiği artıştan dolayı hukuk, özellikle milletlerarası iktisadi, malî ve teknik münasebetlerle ilgili bazı dallarında gittikçe milletler arası bir karakter almakta, bir medenîyet unsuru olma niteliğini kazanmakta görünmesine rağmen, Roma - Cerman, Angolo - Sakson ve Sosyalist hukuk sistemlerinde ve her hukuk sistemi içinde yer alan milletlerde, özellikle medenî hukuk alanında, taşımağa devam ettiği farklarla **millî** olmak, yâni bir kültür unsuru olmak vasfını muhafaza etmektedir. İkinci Dünya Savaşından sonra, hiç değilse kara Avrupası milletleri hukukunun birleştirilmesinde veya en azından ahenkleştirilmesinde rastlanan zorlukların sebebi hukukun bir kültür değeri olmasındandır (7). Bizde ise medenîyet ve kültür değiştirme hareketinin birbirine bağlı olması zarureti ile İsviçre Medenî Kanununun aynen alınması başka memleketlerdeki hukuk tekâmülüne bizde hukuk devrimi mahiyetini kazandırmıştır. İsviçre Medenî Kanununun uygulanmasında görülen ve gittikçe azalacağı umulan aksaklıkların sebebi budur. Esasen pozitif hukuk sistemi toplumun gerçek durumuna kıyasla daima az çok bir ilerilik gösterir ise de, İsviçre Medenî kanununun aynen iktibasından doğan aksaklıklar bu ölçüyü biraz aşmaktadır (8).

Böyle olmakla beraber, Sayın Prof. Coşkun Üçok'un tebliğinde de belirtildiği gibi, eski şer'î hukuk dokuz yüz senelik bir uygulamaya

(6) Ötedenberi beslediğimiz bu kanaat için Bk. : Prof. Dr. Hüseyin Nail Kubalı, Ömer Nasuhi Dilmen'in Hukuk - u İslâmiye ve Istılâhat - ı Fıkhiye Kamusu'na Önsöz, sh. V, 1949.

(7) René David, Les grands systèmes de droits contemporains, Dalloz, 1964, P. 8 ve dev.; J. Limpens, Les constants de l'unification de droit privé (Rev. Int. Droit Comparé, deuxième année No. 2, 1958. P. 277).

(8) Ord. Prof. Dr. Hıfzı Veldet Velidedeoğlu; Türk Medenî Kanunu, c. I - cüz 1, sh. 87 - 89, 1968.



rağmen millî özelliklerimize tam uymadığı ve ihtiyaçlarımızı karşılamadığı için, onun yanında, ona bazen bazı bakımlardan açıkca aykırı **örfî ve millî** bir hukuk asırlarca evvel meydana gelmiş ve nihayet XIX ncu Asrın ortalarından itibaren artan bir tempo ile Batı örnekli bir pozitif hukuk sistemi kurulmaya başlanmıştır. Böylece Türkiye'de dinî hukukun yanında lâyük bir hukukun varlığı hukukumuzun Atatürk Devriminden çok evvel görülen bir özelliğidir. Atatürk Devrimi bu alandaki ikiliği ortadan kaldırarak kaçınılmaz ve eski bir kültür gelişmesine Batılı ve lâyük hüviyetini kazandırmıştır. (9) Aynı neticeyi harf, kıyafet, güzel sanatlar ve benzeri kültür alanlarında da görüyoruz. Bu alanlarda kabul edilen ve bir devrim değişikliği karakterini taşıyan Batılı şekil, kalıp ve metodlar içinde ve onların yardımı ile Batılılaşan ve fakat millî kişiliğini ergeç bulacak olan bir gelişme halinde olduğumuza inanmaktayım.

Batılı yönde ve şekiller altında gelişen ve sosyal, bedü, hukukî ve hatta dinî yönlerden millî seciyemizin ifadeleri olan ve millî kişiliğimizin, dolayısıyla tarihî devamlılığımızın korunmasını sağlayan millî kültür gelişmelerimizin temel karakteristiği, değerli tarihçimiz Prof. Halil İnalçık'ın söylediği gibi, (10) **objektif ve rasyonel bir hüviyete** yönelmesidir. Biz de ilâve edelim ki, Türk kültürünün millî kalmak şartı ile, Batılılaşması ve Türk toplumunun Çağdaş medeniyet ailesi içinde şeref ve güvenle yaşayabilmesi objektif ve rasyonel Batı zihniyetini kazanabildiği ölçüde mümkün olacaktır. Sosyal, iktisadî, siyasî ve kültürel müesseselerimizin gerçekten Batılı bir tarzda işlenmesi ve gelişmesi buna bağlıdır.

Atatürk halkçılığa, milliyetçiliğe ve lâyükliğe verdiği önemle, tarih tezi ve bu tez etrafında teşvik ettiği araştırmalarla ve dil teorisi ile bir taraftan Türk milletini Çağdaş medeniyet seviyesine yükseltmek, öte yünden Türk kültürünün millî temellerini atmak istemiştir. Atatürk Devriminin bir **sentez** olması bu demektir.

Buraya kadar yaptığım tahlillerle kültürün millî olduğunu ve bu sebeple gerçek anlamda bir devrim değil, bir gelişme konusu olabileceğini anlatmak istedim. Bu gerçeği XXnci asrın en kanlı ihtilâllerinden biri olan 1917 Bolşevik İhtilâli ile kurulan ve en radikal bir devrimle gerçekleştirilen Sovyet rejiminin, son yıllarda din, aile, iktisadî kurallar, hatta mülkiyet ve hürriyet alanlarında Marksist

(9) Prof. Dr. Hüseyin Nail **Kubah**, Les facteurs déterminants de la réception en Turquie et leur portée respective (Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, 1956, No. 6, p. 44 ve bu makaledeki bibliyografya).

(10) Prof. Dr. Halil **İnalçık**; adı geçen Seminere verdiği rapor.

- Leninist doktrinden önemli fedakârlıklar pahasına yapmak zorunda kaldığı bazı inhiraflar açıkça göstermektedir. Türk toplumunda, Atatürk Devrimlerine rağmen, devam eden intibaksızlıklar ve huzursuzluklar da aynı gerçeğin bir delilidir. Kültürün evvelâ millî ve sonra milletlerarası bir unsur olduğunu ve bu sebeple daha ziyade bir gelişme mevzuu olabileceğini teslim etmek millî değerlere çok saygılı olan, dünyaya ve millete «Ne mutlu Türküm diyene!» imanı ve gururu ile haykıran Atatürk'ün tarih anlayışına, aynı zamanda realist ve idealist olan milliyetçilik felsefesine uygun düşen bir davranış olur.

3. **Atatürk Devrimi ve Lâyıklık** : Seminerde üzerinde çok durulan lâyıklık problemi Atatürk Devriminin gerek memleketimizde, gerekse yabancı islâm memleketlerinde en çok tartışılan ve maa- lesef çok yanlış yorumlara meydan veren yönüdür.

Lâyıklık, geniş mânası ile, hürriyetlerin en kutsalı olan düşünce hürriyetinin bir garantisi olarak, Devletin her çeşit düşünceye karşı tarafsız ve rölativist bir davranış göstermesi, her düşünceye, ne kadar aşırı olursa olsun, düşünce plânında kalması şartı ile, saygı göstermesi demektir. Batılı manadaki demokrasinin, devletin objektif bir müessese ve hukuk Devleti olmasının temel şartı budur.

Dar ve klâsik mânası ile lâyıklık ise, Devletin her çeşit dini inanç, âyin ve kuruluşlara yabancı kalması, onlar karşısında tarafsız olması ve onları eşit himayeye tâbi tutmasıdır. Bilindiği gibi, lâyık Devlet ne dinlidir ne de dinsizdir. Vicdan hürriyetini ve bu hürriyetin kullanılmasını garanti altına alan Devlet ancak lâyık Devlettir.

Atatürk Devrimlerinin bütününe böyle bir lâyıklık anlayışının hâkim olduğu şüphesizdir. O halde Atatürk Devrimlerinin ortak ve en hayatî temelini teşkil eden lâyıklık din düşmanlığı değil, dini dünya işlerinden uzaklaştırmak, ona Allahla kullar arasındaki münasebetler çevresi dışına çıkmağı yasaklamak ve gerçek yeri olan vicdanların harimine kapanmasını istemektedir. Din Batılı ve rasyonel bir kültür çevresinde ancak bu şartla sosyal bir varlık ve değer kazanabilir. Memleketimizde lâyıklık prensibinin dine tam saygı esasına göre uygulanması böyle bir anlayışın neticesidir (11).

(11) Atatürk 29/10/1923 de Fransız yazarı Maurice Pernot'ya verdiği başka bir demeçte şunları söylemişti : «Türk milleti daha dindar olmalıdır, yani bütün sadeliği ile dindar olmalıdır, demek istiyorum. Dinime, bizzat hakikate nasıl inanıyorsam buna da öyle inanıyorum. Şuura muhalif, terakkiye mani hiçbir şey ihtiva etmiyor. Halbuki Türkiye'ye istik-

Atatürk Devriminin anladığı lâıyıklık, özü itibariyle Devletin dinî inanç ve faaliyetlere, dine saygı göstermek şartıyla, yabancı kalması demek olduğuna göre, Devletin öteden beri dinî hayatla ilgilenmesi, Devlet teşkilâtı içinde Dinayet İşleri Başkanlığı adı altında bir müessesenin bulunması ve bu kuruluşun bugün bir Anayasa müessesesi mahiyetini kazanması, resmî okulların programına, ihtiyarî olmak şartı ile, din derslerinin konması hiç şüphe yok ki klâsik ve dar mânadaki lâıyıklık prensibine aykırıdır. Fakat Türkiyedeki bu özel durum, islâm dininin ve memleketimizin bilinen özel şartları ile ilgilidir.

Atatürk Devriminin lâıyıklığı, din memleketimizde çok tehlikeli bir gericilik faktörü ve bir istismar mevzuu olmaktan kurtulup aslî ve vicdanî hüviyetine kavuşuncaya kadar, Devletin **dinî hayata** karşı lâkayt kalmamasını emreden bir lâıyıklıktır. Türk lâıyisizmi Devlete **nezaret ve zabıta** fonksiyonunu, hatta **yol gösterici ve yetiştirici** görevini yükleyen bir lâıyıklıktır. İslâm dininin bir yönden devrimler aleyhine ve siyasî çıkarlar lehine istimar konusu olmaması ve diğer yönden, dinsiz toplum olamayacağına göre, Batılı anlamda bir millî kültür unsuru seviyesine yükselebilmesi böyle bir lâıyıklık telâkkisini ve tatbikatını kaçınılmaz kılmaktadır (12). Bu ise, Türk toplumunun dinsiz bir toplum olmağa doğru itildiği hakkındaki hatalı veya kasıtlı ve her halde kötü niyetli iddiaların yersizliğini göstermeğe yeter.

## II

Şimdi yukarıda işaret ettiğim ikinci kategori problemlere geçiyorum; Seminerde hiç temas edilmeyen veya üstü kapalı temas edilen bu problemler de şunlardır :

---

lalini veren bu Asya milletinin içinde daha karışık, sun'î itikadat - ı bâtıllardan ibaret bir din daha vardır. Fakat bu cahiller, bu âcizler sırası gelince tenevvür edeceklerdir. Onlar ziyaya takarrüp etmezlerse, kendilerini mahv ve mahkûm etmişler demektir. Onları kurtaracağız.» (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. III, sh. 70 ikinci baskı 1961).

Atatürk'ün bu sözleri sadece bir siyasî oportünizmin değil, ona göre Türkiye'de laikliğin ölçüsünü ve gayesini açıklayan ve kırk senelik tecrübelerle de teyid olunan bir anlayışı ifade etmektedir.

- (12) Prof. Dr. Hüseyin Nail **Kubalı**; Anayasa Hukuku Dersleri - Genel Esaslar ve Siyasî Rejimler, 3. Baskı, 1965, sh. 349. Dr. Bülent **Daver** : Türkiye Cumhuriyetinde layiklik, Ankara, 1965. Dr. Çetin **Özek** : Türkiye'de laiklik, İstanbul, 1962

Lâyiklik prensibini tehlikeye sokan kuruluş ve faaliyetlerin son yıllarda büyük müsamaha, hatta teşvik görmesi irticaî gidişi alabildiğine

1. **Az gelişmişlik ve Atatürk Devrimleri** : Bugün Dünya nüfusunun 2/3 ünü içine alan ve buna karşılık Dünya gelirininki ancak % 20 sine sahipolan az gelişmiş milletler, bilindiği gibi, nüfusu ile vasatî millî geliri nisbetsiz, hayat seviyesi düşük, kadınla erkek arasındaki fiilî fark büyük, ekonomisi dengesiz, ziraat sektörü geniş ve fakat az randımanlı, endüstri sektörü dar ve düzensiz, ticaret sektörü lüzumundan fazla geniş ve ekonomisi bütünü ile bağımlı olan memleketlerdir. Bu memleketlerdeki nüfus artışı hızlı, sosyal ve kültürel seviye geri, okuyup yazma bilenlerin nisbeti düşüktür. Orta sınıf zayıf, fakir - zengin farkı aşırı ve siyasî rejim istikrarsızdır (13).

Atatürk Devrimlerinin hedefi ana çizgilerini belirtmeyi faydalı bulduğum bu az gelişmişlik tablosuna uygun karakterler gösteren Türk toplumunu az gelişmişlikten hızla kurtarmaktı. Atatürk'ün «Muasır medenîyet seviyesine yükselme» parolasının bir mânası da bu idi. Atatürk'ün ulaşmak için sabırsızlandığı bu hedefe, yarım asra yaklaşan bir zamana rağmen, ulaşabildiğimizi iddia etmek imkânsızdır. Bazı bakımlardan ve bilhassa lâıykılık, dış politika ve iktisadî sistem bakımlarından bu hedeften farklı ölçülerde ve fakat bir hayli uzaklaştığımızı söylemek haksız olmaz. Toprak reformu ve Doğu kalkınması gibi hayatî problemlerimizin bir türlü hal yoluna girmemesi bu halimizin hazin bir işaretidir. Seminerde bu meseleler Atatürk Devrimlerinin ışığı altında malesef ciddî bir tartışma konusu olmamıştır.

Sayın Prof. Hamza Eroğlu, komünist veya kapitalist rejimlerden birini tercih etmek durumunda kalan veya zorunda bulunan az gelişmiş üçüncü Dünya memleketleri için Kemalizmin bir örnek olduğuna Maurice Duverger'den naklen işaret etti (14). Bu problemin evvelâ Kemalizmin doktrinal ve ideolojik değil, realist ve pragmatik bir mahiyeti olması ile ilgili olduğunu sanıyorum. Gerçekten Atatürk devrimlerine hâkim Dünya görüşünün Çağdaş yönde ve fakat çatışan komünist ve kapitalist iki ideoloji arasında **sui generis** bir karak-

---

kuvvetlendirmiş, Devletin dinî hayat üzerindeki nezaret ve murakabe fonksiyonunu adeta dinin Devlet üzerinde nezaret ve murakabesi şekline sokma eğilimlerini yaratmaya başlamıştır.

- (13) François Luchaire; Les institutions et la vie politique dans les pays d'Asie. Cours de droit constitutionnel étranger, Paris 1964 - 1965;  
J. M. Kautzky : Chang in underdeveloped countries, 1962;  
E. Stoley; The future of underdeveloped countries; Political implication of economic development, 1963; P. Worlay, The Third World, 1964.
- (14) Prof. Dr. Hamza Eroğlu, adı geçen Seminare verdiği rapor.

tere sahip olması, bağımsızlıklarını sağlamak için yeni ve eski şekilleri altında halâ direnmek isteyen emperyalizme karşı savaşıyan üçüncü dünya milletlerinin gözünde Kemalizme güvenilir bir örnek ve yol gösterici değerini kazandırdığı şüphesizdir.

Öte yandan içte «millî hâkimiyet»i, dışarıya karşı tam bağımsızlığı (15) temel prensipler olarak kabul eden Atatürk Devrimleri ile yapılan kültürel kalkınma hamleleri; siyasî hayatı ve kuvvetleri Anayasa müesseseleri içine alma gayretleri; maddî ve manevî kalkınmamızın gerçekleşebilmesi için bir vasıta olarak kullanılan pragmatik otoritarizm, yâni tek parti ve hâkim parti sistemleri; ekonomik bağımsızlık ve bunun için uygulanan doktrinal hüviyetten uzak **pragmatik ve realist bir Devletçilik**, yâni Devlete sadece müteşebbis ol-

- (15) Mustafa Kemal Paşa'nın millî özgürlüğe ve bağımsızlığa bağlılığını yalnız siyasî ve ekonomik bir anlayışın değil, **Büyük Adam** kişiliğinin bir karakteri gereği olduğunu şu sözleri kuvvetle göstermektedir. «Hürriyet ve istiklâl benim karakterimdir. Ben milletimin ve büyük ecdadımın en kıymetli mevrusatından (miraslarından) biri olan aşk - ı istiklâl ile meftur (yaratılmış) bir adamım. Çocukluğumdan bugüne kadar ailevî, hususî ve resmî hayatımın her sahasına yakından vakıf olanlarca bu aşkım malûmdur. Bence bir millete şeref, haysiyetin, namusun ve insanlığın vücut ve baka bulabilmesi mutlaka o milletin hürriyet ve istiklâl line sahip olması ile kâimdir. Ben şahsen bu saydığım evsafa çok ehemmiyet veririm, bu evsafın kendimde mevcudiyetini iddia edebilmek için milletimin de aynı evsaf ile muttasıf (nitelenmiş) olmasını şart ve esas bilirim. Ben yaşayabilmek için, mutlaka müstakil bir milletin evladı kalmalıyım. Bu sebeple millî istiklâl bence bir hayat meselesidir. Millet ve memleketin menfaati icap ettirdiği takdirde beşeriyeti teşkil eden milletlerden her biri ile medeniyet muktezasından (gereklerinden) olan dostluk ve siyaset münasebatını büyük bir hassasiyetle takdir ederim. Ancak benim milletimi esir etmek isteyen herhangi bir milletin de arzusundan sarfınazar edinceye kadar biaman düşmanıyım» (Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, c. III, sh. 34 - 35 1954).

Mustafa Kemal Paşa'nın «her milletin kendi kaderine kayıtsız ve şartsız hâkim olması prensipi»ni ifade eden, Osmanlı İmparatorluğunun yarı sömürge durumu hakkında duyduğu nefreti, emperyalizme karşı **Anadolu İhtilâli**'nin isyan ruhunu dile getiren millî bağımsızlık anlayışı, 2. Dünya Savaşından sonra ideolojik çatışmaların doğurduğu askerî işgaller ve üsler sistemi, 1956 daki Macaristan ve bugün Vietnam dramları karşısında çok düşündürücüdür. Zira Atatürk'ün milliyetçilik telâkkisine göre **bağımsızlık**, aslında enternasyonalist olan «proletaryanın vatani olmadığına» inanan fakat sonradan Lenin'in tavsiyesine uyarak az gelişmiş memleketlerde uygulanacak ihtilâl ve emperyalizme karşı savaş stratejisi icabı **milliyetçi** görünen **Marxizm**'in anladığı gibi, kapitalist ve emperyalist düzenden kurtulup komünist düzene ulaşabilmek için aşılması gerekli bir merhale, kullanılması zarurî bir vasıta değil, bizzat kendi kendine yeten bir gaye'dir.

ma değil, aynı zamanda iktisadî bağımsızlık hedefine ulaşmakta rehber ve yardımcı olma görevini yükleyen güdümlü karma ekonomili ve plânlı bir Devletçilik (16); Türkiye için haysiyetli bir dış politika sağlayacak ve onun bağımsızlığını kapitalist ve marksist emperyalizmlere karşı koruyacak **nötralist dış politika** Atatürk Devriminin büyük özellikleridir. Bunların da üçüncü Dünya milletlerine ışık tutucu olduğu inkâr edilemez. Fakat problemin bu şekilde vaz'edilmesi ilmî kat'ilikten mahrumdur. Ve daha ziyade millî duygularımızı okşayan bir ihtimalin veya temenninin ifadesidir. Böyle olmasa da memleketimiz üçüncü Dünya milletleri için güvenilebilen örnek olma değerini, bilinen sebeplerden dolayı, maalesef gittikçe kaybetmektedir.

**2. Atatürk Devrimleri karşısında aşırı akımlar :** İkinci Dünya Savaşından sonra az gelişmiş memleketlerde halk kitlelerinin siyasi ve ekonomik problemlerin bilincine erişmeye başlaması ile büyük bir

(16) Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya; «Kurultay'a nazaran (C. H. P. nin 1935 Kurultayı) vasat bir devletçilik Türkiye Cumhuriyeti için zaruridir. Bu manada bir devletçilik ne kızıl marxist ne de liberaldir. Bu tarz devletçilik hususî teşebbüsü ve ticaret serbestisini kabul etmektedir. Fakat bu esas yanında devlet umumî menfaat bakımından gerekli gördüğü şeyi yapacak ve murakabe edecektir. Doktrinde sosyalizan bir temel görülmektedir. Meselâ ziraatçıya kredi bulacak, büyük akar, depo ve apartman sahiplerine kredi vermiyecek, yurtdaşı yuva sahibi yapacak, çiftçiyi topraklandırarak, hususî istimlaklere yer verecektir. Ekonomi plâna rappedilecektir.», Türkiyede Siyasî Partiler, 1952, sh. 571.

Görülüyor ki, bu devletçilik telâkkisi pragmatik ve hatta, o zamanki tek partili otoriter rejimin mana ve hedefine uygun olarak, **parternalist** bir devletçilik telâkkisidir. CHP'nin **halkçılık** (=populisme) telâkkisinde de sosyal, ekonomik ve kültürel yönleri ile, aynı paternalist karakter mevcuttur. Gâye sınıfsız bir bütün teşkil eden türk halkını dışarıya karşı tam bağımsızlığa, içerde kalkındırarak millî egemenliğe kavuşturmaktadır. Mustafa Kemal Paşa 1 Aralık 1921'de «Bakanlar Kurulunun görev ve Yetkisini belirten kanun» teklifi münasebetiyle B. M. M. nde yaptığı uzun konuşmada: «Efendiler! halkçılık, nizamı içtimaisini sayine, hukukuna istinad ettirmek isteyen bir meslek - i içtimaîdir... Fakat ne yapalım ki, demokrasiye benzemiyormuşuz, sosyalizme benzemiyormuşuz, hiçbir şeye benzemiyormuşuz! Efendiler! biz benzememekle ve benzetmemekle iftihar ederiz. Çünkü, biz bize benziyoruz efendiler!» demiştir. Bk : Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Cilt. I, sah. 196 - 197 2. baskı 1961

Fakat daha sonra çok partili sisteme geçiş tecrübelerinin de gösterdiği gibi, Mustafa Kemal Paşanın ve C. H. P. nin halkçılığı öz manâsı ve hedefi bakımından, faşizme ve komünizme aynı derecede karşı olan bir demokrasi programından, yani ABD'nin eski Başbakanlarından Abraham **Lincoln'ün** deyimi ile «halkın halk tarafından, halk için idaresi» demek olan klasik demokrasi programından başka bir şey değildir. (Bk. : BMM Zabıt Ceridesi, Devre V, c. XVI sh. 60 da Dahiliye Vekili Şükrü Kaya'nın Sözleri).

ideolojik kaynaşmanın ortaya çıktığı bilinmektedir. Bu dönemde sosyal, ekonomik ve siyasî problemlerine çözüm arayan ve huzursuzluk içinde olan bu memleketler çeşitli ideolojilerin dört yol kavşağı haline gelmişlerdir. Memleketimizde, özellikle 27 Mayıs Devriminden sonra, ikinci Cumhuriyet Anayasasının getirdiği geniş hürriyet ve uyandırdığı büyük milletler atmosferi içinde aşırı sağ ve aşırı sol akımlar, birincisi adeta geleneksel, ikincisi nisbeten daha yeni akımlar olarak (17) açık ve kapalı şekilde fakat dikkatten kaçmayan bir faaliyet ve çatışma halindedir. Bu çatışmanın Türkiye'ye özgü ilginç yönü, heriki tarafın da, bir korunma aracı veya maske olarak, Atatürk'ü ve Atatürkçülüğü farklı metodlarla ve ölçüde benimser görünmeleri, onu bir kalkan gibi kullanmalarındır. Böylece iki aşırı uç bir noktada birleşmektedir.

**Aşırı sağ**, yani şeriatçi, hilâfetçi veya sadece fanatik dinci, manevîyatçı ve mukaddesatçı akımlarla iki Dünya Savaşı arasındaki faşist diktatörlüklerin kalıntısı olan ırkçı veya fanatik milliyetçi bütün aşırı sağ akımlar masum halk kitlelerimizin muhafazakâr eğilimlerini ve millî duygularını sömürmekte, 27 Mayıs'a karşı açık ve Atatürkçülüğe karşı sinsi bir husumeti de yaymak istemektedirler. Ben faşist eğilimli akımlarda tehlike teşkil edecek bir gelişme şansı görmüyorum. Fakat memleketimizin çok eski, çünkü müzmin ve bünyevî bir derdi olan, müzmin bir diyabet hastalığı gibi millî bünyemizi her yönden zayıf düşüren dinci aşırı sağ akımlar bu mahiyetlerinden dolayı çok ciddi, ısrarlı, sistemli ve devamlı bir mücadeleyi gerektirmektedir.

Felsefesi akılcılık, lâıykılık ve ilerencilik olan Atatürk Devrimlerinin her çeşit aşırı sağ akımların şiddetle karşısında olduğu ve onlara karşı uyanık olmamızı kesinlikle emrettiği bir an tereddüt götürmeyecek bir gerçektir.

**Aşırı sol** akımlar üzerinde de önemle durmak gerekir : 27 Mayıs'dan sonra **solculuk, toplumculuk, ilerencilik, devrimcilik** ve **sosyalizm** gibi terimler, çoğu defa gerçek mânaları anlaşılmadan, adeta bir moda salgını gibi, alabildiğine kullanılmağa başlamıştır. Özdeş anlamlı gibi kullanılan bu kelimelerden kimin ne anladığı, neyin kastedildiği pek anlaşılmamakta, çoğu zaman aynı kelimedenden çok farklı manaların ve görüşlerin anlaşıldığı kanaati uyanmakta, kelimelerin arkasında çatışmaya hazır inanç ve fikir ayrılıklarının gizlendiği şüphesi, huzursuzluk veren sisli bir hava yaratmaktadır. Bu konuda

(17) Doç. Dr. Mete Tuncay, Türkiye'de Sol Akımlar, Siyasal Bilgiler Fakültesi yayınları, Ankara. 1967.

artık bir berraklığa kavuşmanın, demagojiden uzak bir samimiliğe erişmenin zamanı geldiği kanaatindeyim.

Aşırı soldan **Marksist - Leninist veya, yaygın ve popüler adı ile, komünist akımı** kastediyorum. Aynı zamanda ekonomik ve siyasî bir doktrin olan komünizm kanunlarımızın baskısı altında mutedil, daha doğrusu maskeli görünmeyi tercih etmekte, **sosyalizm** umumi etiketi altında, Anayasamızın sağladığı demokratik hürriyetlerden faydalanarak ve onun **sosyal adalet, sosyal güvenlik ve sosyal Devlet** ilkelerini bir kalkan gibi öne sürerek Anayasamızın ve daha da ileri giderek Atatürk ilkelerinin aşırı sola kapalı olmadığı intibasını uyandıрмаğa ve bu yönde bir taraftan bağdaşmaz, hasım (antagoniste) sınıf şuurunu yaratmağa, diğer taraftan Türkiye'yi kalkınmağa götürecek tek yolun marksist yol olduğu inancını yayarak aşırı sol yararına kollektif bir sempati, elverişli bir ortam hazırlamağa çabalamaktadır. Halbuki Türk toplumunun yapısı ve Türk milletinin mizacı komünizme elverişli olmadığı gibi bunu millî mücadele devrinin müsait olabilecek şartlarına rağmen Mustafa Kemal Paşanın komünizme karşı tutumu yeter derecede gösterir (18). Anayasanın bilinen hü-

(18) Mustafa Kemal Paşa'nın «Komünizm ile Rus dostluğu arasında bir münasebet bulunup bulunmadığı hakkında» sorulan bir suale, o günlerin bilinen şartlarına rağmen, verdiği şu açık cevap dikkate değer: «Komünizm içtimai bir meseledir. Memleketimizin hali, memleketimizin içtimai şartları, dini ve millî an'anelerinin kuvveti Rusya'daki komünizmin bizce tatbikine müsait olmadığı kanaatini teyid eder bir mahiyettedir. Son zamanlarda memleketimizde komünizm esasatı üzerine teşekkül eden fırkalar bu hakikati bittecrübe idrâk ederek tatil - i faaliyet lüzumuna kani olmuşlardır. Hatta bizzat Rusların müttefikleri dahi bizim için bu hakikatin sübutuna (sabit olduğuna) kail bulunuyorlar. Binaenaleyh bizim Ruslarla olan münasebet ve muahedatımız ancak iki müstakil devletin ittifak ve ittihat esasları ile alâkadardır.» (Hâkimiyet - i Milliye gazetesi, 6/11/1921, Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri c. III, sh. 2021 1954).

Mustafa Kemal Paşa 1 Aralık 1921'de Bakanlar kurulunun Görev ve Yetkileri hakkındaki kanun teklifi dolayısıyla B. M. M. sinde yaptığı konuşmada da sosyalizme karşı olduğunu açıklamıştır (Atatürk'ün söylev ve Demeçleri, C. I, sh. 96, 1961).

Prof. Dr. Tarık Zafer Tunaya «... Cumhuriyetin onuncu yıldönümüne doğru 1923'de, Atatürk komünist rejimi (dünya ve insanlık için) korkunç bir tehlike olarak görmüş ve Amerikalı general Mac Artuhur'e yeni bir sovyet emperyalizminin ana çizgilerini belirtmiştir.» diyor ve ilave ediyor, «Türkiye'nin siyasal rejiminin halkçı, köylü, demokratik, sosyal ve devletçi karakterlerini belirtirken, bolşeviklikle ilgisi olmadığını önce o (Atatürk) belirtmiştir.» Bakınız : Atatürk ve Atatürkçülük, İstanbul, 1964 sh. 98.

Sabahattin Selek; **Anadolu İhtilali** adlı eserinde (C. II, sh. 251 ve dev.).



kümlerinin Anayasayı aşırı sola sımsıkı kapadığı tereddüt götürmez. (19).

Atatürk Devrimine gelince, Atatürkün esas itibariyle 1789 Fransız Devrimden gelen, 1921 ve 1924 tarihli Anayasalarımızda ifadesini bulan siyasî ideolojiye, klâsik demokrasi ilkelerine bağlı olduğu, sosyal ve iktisadî telakkileri yönünden Marksistlerin anladığı ve iddia eder göründükleri mânada ve ölçüde toplumcu ve ilerici olmadığı da şüphesizdir (20). Yalnız şu var ki, 1931'den beri C.H.P. nin

Mustafa Kemal Paşa'nın komünizme karşı oluşunu bu doktrine inanmadığından değil, bir takım talî sebepler ve oportünite mülâhazalarından ileri geldiğini ifade eder görünmekle yeteri derecede objektif kalamamaktadır. Kanaatimizce Mustafa Kemal Paşa istese idi, kapitalist ve emperyalist devletlere karşı mücadelesinde yardımını sağladığı Bolşeviklerin desteği ile sosyalist bir rejimi kurabilirdi. Fakat onun fikrî ve meslekî formasyonu buna mani idi. Başlangıçta hilâfete ve saltanata taraflar gibi görünmesi nasıl bir taktik icabı idi ise, **Türkiye Komünist Fıkrası'nın** kurulmasına müsaade etmesi de realist bir devlet adamının politika taktiğinden ibaret idi. Nitekim bu partinin kısa bir zaman sonra kapatılması ve bazı mensuplarının cezaî koğuşurmaya uğraması bunu gösterir.

- (19) Bu hükümlerin başlıcaları Eğemenliğin kullanılmasının hiçbir suretle «belli bir sınıfa veya zümreye bırakılmıyacağı (m. 4); «Herkesin kişiliğine bağlı, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez temel hak ve hürriyetlere sahip olması» (m. 10); «kamu yararı, genel ahlâk, kamu düzeni, sosyal adalet ve millî güvenlik gibi sebeplerle de olsa bir hak ve hürriyetin özüne dokunulamıyacağı» (m. 11); düşünce ve vicdan hürriyeti (m. 19 ve 20), ve sözleşme hürriyeti (m. 40); «Siyasî partile(rin) ister iktidarda ister muhalefette olsun, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olduğu» (m. 56); «siyasî partilerin tüzüklerinin, programlarının ve faaliyetlerinin insan hak ve hürriyetlerine dayanan demokratik ve lâik cumhuriyet ilkelerine ... uygun olmak zorunda bulunduğu, bunlara uymayan partilerin temelli kapatılacağı» (m. 57). hakkındaki genel hükümlerdir.

Biz Anayasamızın kullandığı «demokratik ilkeler» deyiminden **monist demokrasiyi** veya **kapalı iktidarı** savunan marksist demokrasi ilkelerini de değil, yalnız **plüralist demokrasiye** veya **açık iktidar'a** bağlı klâsik demokrasi ilkelerini kasdeylediği kanaatindeyiz. Anayasa'ya hâkim ruh ve yukarıda zikrettiğimiz çeşitli hükümler başka türlü bir yoruma imkân vermez.

Memleketimizdeki sol akımlarda halen mevcut vuzuhsuzluğu gidermeye yardım edeceği ve böylece demokratik sosyalizmin daha güven telkin eden bir hava içinde, daha çabuk gelişmesini sağlayacağı için bizde de bir komünist partisinin kurulması düşünülebilir, hatta arzuya değer ise de, **düşünce alanını aşan, eylem ve örgütlenme alanına giren** bir kuruluş ve faaliyet olarak, **komünist partisi** kurulması, işaret ettiğimiz sebeplerden dolayı, bugün için mümkün değildir. Buna karşılık **düşünce alanında kalmak şartıyla**, komünist düşüncenin açıklanması ve savunulması,

umdeleri iken 1937'de 1924 tarihli Birinci Cumhuriyet Anayasasına giren ve böylece Türkiye Devletinin resmî umdeleri değerini kazanan cumhuriyetçilik, milliyetçilik, halkçılık, devletçilik, lâıykılık ve inki-lâpçılık umdeleri kemalizmin ilerici karakterini kuvvetlendirmiş, onu daha ileriye ve sola açmıştır (21). Ama bu, tekrar edelim ki, as-

kanaatimizce, Anayasanın 10, 11/2 ve 20 nci maddelerinin himayesi altındadır. Bu sebeple Anayasa Mahkemesinin TİP'in açtığı iptal davası üzerine, T. C. K. nun 142 inci maddesinin Anayasaya aykırı olmadığı hakkında verdiği 26/9/1965 tarihli karar tartışma götürür. Zira Anayasamız düşünce ve düşünceyi açıklama hürriyetine, eylem ve örgütlenme alanına taşmamak şartıyla, sınır koymamaktadır. Bu, bizim de ötedenberi imanla bağlı olduğumuz hürriyetçi dünya görünüşünün gerektirdiği bir tutumdur.

- (20) Mustafa Kemal Paşa 11 - 17 1923'de İzmirde toplanan «İktisat Kongresi» nde söylediği açış nutkunda «... bir milletin doğrudan doğruya hayatı ile, itilâsı ile, inhitatı ile alâkadar ve münasebettar olan o milletin iktisadiyatıdır. Tarihin ve tecrübenin tesbit ettiği bu hakikat bizim millî hayatımızda ve millî tarihimizde tamamen mütecellidir.. yeni Türkiyemizi lâıyk olduğu mertebeye isâl edebilmek için behemal iktisadiyatımıza birinci derecede ehemmiyet vermek mecburiyetindeyiz... Kılıçla fütuhat yapanlar sapanla fütuhat yapanlara mağlup olmaya ve binnetice terk - i mevki etmeğe mecburdurlar... siyasî, askerî muvaffakiyetler ne kadar büyük olursa olsunlar iktisadî muzafferiyetlerle tetviç edilemezlerse husule gelen zaferler payidar olmaz, az zamanda söner... Dahil olduğumuz Halk devriminin, millî devrimin millî tarihini dahi yazabilmek için kalemlerimiz sapanlar olacaktır. Bence halk devri iktisat devri mefhumu ile ifade olunur...» demek suretiyle ekonomik problemlerin bir memleketin hayatındaki birinci derece önemini pek haklı olarak belirttikten sonra bu gerçeğin Osmanlı idaresinde nasıl gözden kaçırıldığını anlatmakta, iç kuruluşların dış politikaya alet edilmesini, yabancılarla millî menfaatlerimiz aleyhine imtiyazlar ve istisnalar bahşedilmesini yine pek haklı olarak tenkit etmektedir.

Fakat bu genel görüşlerin altında klâsik, liberal bir iktisat telâkkisi dikkatimizi çekiyor. Zira nutuk şöyle devam etmektedir : «... cümlemizin arzumuz şudur ki, bu memleketin efradı ellerinde numuneleri ile ziraa-tin, ticaretin, san'atın, sayın, hayatın bir mümessili olsun, ve artık bu memleket böyle fakir ve bu millet böyle hakir değil, belki memleketimiz de zengin memleketi, zenginler memleketi, bu yeni Türkiyenin adına da çalışanlar diyarı densin, İşte millet böyle bir devir içinde bulunuyor ve böyle bir devri ilâ edecektir. Böyle bir devirde, böyle bir tarihte en büyük makam, en büyük hak çalışanlara ait olacaktır... İktisadiyat sahasında düşünürken ve konuşurken zan olunmasın ki biz ecnebi sermayesine hasım bulunuyoruz. Hayır, bizim memleketimiz vasisidir. Çok say ve sermayeye ihtiyacımız vardır. Binaenaleyh kanunlarımıza riayetkâr olmak şartıyla ecnebi sermayelerine lâzım gelen teminatı vermeğe her zaman hazırız ve şayanı arzudur ki, bizim sayımıza ve servet - i sabitemize inzimam etsin. Bizim için ve onlar için faydalı neticeler versin, fakat eskisi gibi değil..., filhakika mazide ve bilhassa Tanzimat devrinden sonra ecnebi sermayesi memlekette müstesna bir mevkie

la Marksist akımın anladığı mânada ve arzuladığı ölçüde bir ilerencilik ve solculuk değildir. Çünkü sınıf mücadelesine ve işçi sınıfı diktatöryasına karşı olan, düşünce hürriyetinin ve kişinin kutsallığına inanan, özel teşebbüsü reddetmeyen, ailenin ve, kamu yararına aykırı olmamak şartı ile, özel mülkiyetin ve mirasın, hattâ dinin saygı değer müesseseler olduğunu kabul eden rölavitist ve plüralist bir düşünce sistemi, rasyonel ve objektif bir davranış olan Atatürkçülük, aşırı sağa olduğu kadar aşırı sola da şiddetle karşıdır. Zira, adeta bir dinî doğma katılığını (22), fanatizmini ve müsamahasızlığını taşıyan, insanı insan yapan düşünce özgürlüğüne hayat hakkı tanımayan, materyalist olan komünist veya **Markist-Leninist** ideoloji, Atatürkçülüğün manevî değerlere saygılı realizmi ve pragmatizmi ile taban tabana çatışma halindedir.

Buna karşılık 1931'lerden itibaren sosyal realitelerimizin ilhamı, maddî ve manevî kalkınma ihtiyaçlarımızın baskısı ile sola açılan

---

sahip oldu. Ve ilmî mânası ile denebilir ki, Devlet ve hükümet ecnebi sermayenin jandarmalığından başka bir şey yapmamıştır. Artık her medenî Devlet gibi, millet gibi yeni Türkiye dahi buna muvafakat edemez. Burasını esir ülkesi yaptıramaz... Bizim halkımız menfaatleri yekdiğerlerinden ayrı bir sınıflar halinde değil, bilakis mevcudiyetleri ve muhassala-i mesaisi yekdiğerine lâzım olan sınıflardan ibarettir. Bu dakikada samilerim çiftçilerdir, sanatkârlardır, tüccarlardır ve ameledir. Bunlardan hangisi yekdiğerinin muarızı olabilir? Çiftçinin san'atkâra, san'atkârın çiftçiye ve çiftçinin tüccara ve bunların hepsine, yekdiğerine ve ameleğe muhtaç olduğunu kim inkâr edebilir? ... Bütün bu saydığımız sınıflar aynı zamanda zengin olmalıdır ve hayatın hakikî zevkini tadabilmelidir ki, çalışmak için kudret ve kuvvet bulabilsin» (Atatürkün Söylev ve Demeçleri, cilt II, 2. baskı, 1959, sh. 99 vd.).

Açıkça görülüyor ki, bu nutukta ifadesini bulan ekonomik düşünce özel teşebbüse, dikkatli olmak şartıyla, yabancı sermayeye, istilâcı ve sömürücü olmamak şartıyla kapitalizme yer veren ve sınıf mücadelesini reddeden, onun yerine **solidarizm**'i savunan, Türkiyenin özel şartlarının imkân verdiği ölçüde bağımsız olan, klâsik mânada bir **millî ekonomi** düşüncesidir.

- (21) 1931'lerden sonraki devrede o tarihlerde Avrupa'da kuvvetlenen diktatörlük rejimlerinin etkisi altında C. H. P.'nin bir taraftan tek partili otoriter bir rejime doğru geliştiği, öte yandan evvelâ programına, daha sonra Anayasaya koyduğu **halkçılık** ve **devletçilik** umdelerini ortanın soluna açılmaya elverişli umdeler haline getirdiği şüphesizdir. Aynı devre içinde yeni Türk endüstrisinin kurulması ve bu konuda Sovyet yardımlarından faydalanması, hayli ileri Devletçilik tatbikatı ve bazı sosyal reformların yapılması, diğer yönden bir nevi muhafazacı milliyetçilik ile marksizmi telif eden **Kadro** Dergisi etrafında toplanan **kadrocular** hareketinin bir süre resmî desteğe mazhar oluşu işaret ettiğimiz sola açılış yönünden mânalıdır.

Atatürk Devrimi mutedil olan ve katı bir doktrin olmaktan ziyade sosyal adalete ulaşma metodu olan **demokratik ve parlamanter sosyalizme** karşı değildir. Bu, Kemalizmin bağlandığı objektif ve rasyonel düşüncenin, plüralist demokrasi telakisinin, halkçılığın ilham eylediği halk sevgisinin, insan sevgisinin, müsbet ilim sevgisinin ve barış sevgisinin tabii neticesidir (23).

Atatürk Devrimlerine ve onun devamı ve teminatı olan 27 Mayıs Devrimine dayanan, sosyal adaleti ve sosyal güvenliği Devletin varlık sebebi yapan, Devlete kişi hak ve hürriyetlerini sosyal adalet ilkesi ile bağdaştırmıyacak şekilde sınırlayan bütün engelleri kaldırmayı, insanın maddî ve manevî gelişmesi için bütün şartları hazırlamayı ve plânlı ekonomiyi emreden, kamu hizmeti mahiyetini taşıyan özel teşebbüslerin devletleştirilmesini öngören Anayasa'mızın da, bir müddetten beri en sorumlu ve yüksek makamlarda bulunan kişiler tarafından ileri sürülen iddialar hilafına, demokratik sola ve daha açık ve samimî bir ifade ile demokratik ve parlamanter sosyalizme açık olduğu tartışılmaya deymeyecek kadar ortadadır (24). Anayasa

(22) Joseph Schumpeter : Capitalisme, Socialisme et Démocratie, Payot, Paris 1945, p. 67.

(23) C. H. P.'nin 1965 seçimleri arifesinde, sırf TİP'den oy çekmek için, sadece bir seçim taktiği olarak ortaya attığı **ortanın solu** formülü gerçekte 1961 Anayasasının olduğu kadar Atatürk Devriminin işaret ettiğimiz mutedil soldaki temel felsefesinin açıklanmasından başka bir şey değildir. Fakat, kanaatimizce, gereken berraklıktan mahrumdur. 30 Nisan 1965 günü Paris'de verdiğim bir konferansta «... C. H. P. ilerici bir radikalizmi temsile ve belki gayet çekingen ve kâpalı olarak sosyalizan bir eğilimle karma ekonomiyi savunmaya devam etmektedir. Fakat genç üyelerinin ve memleketin istek ve eğilimlerini daha iyi tatmin etmek ve biri muhafazekâr, ötekisi samimiyetle ve kararlı olarak anti-marxist iki hâkim parti arasında ortalama bir rol oynamak durumunda (yani 3 üncü plânda) kalmamak için -ki gelişmeler bunu gösteriyor- daha sola doğru kaymaya belki mecbur olacaktır.» demiştim. (Bakınız : Yukarıda 1 nolu notta zikredilen dergilere).

Biz C. H. P. nin **ortanın solu** gibi bulanık, kaypak, tavizci ve oportünist görünen bir formül yerine, bir nevi **neo-kemalizm** olarak **demokratik sosyalizmi** açıkca benimsemenin gerek gelişmeler yönüne daha fazla uygunluk, berraklık ve samimîlik, gerekse **marxist - leninist** bir gidişi frenlemek bakımından uygun ve mümkün olduğunu sanıyor ve bu yönde bir gelişmeyi, memleketin ve C. H. P. nin geleceği bakımından samimiyetle arzuluyoruz.

(24) Anayasamızı parlamenter ve demokratik sosyalizme açık bulunduran hükümler sıra ile şu maddelerde yer alan hükümlerdir : md. 10/2, 12/2, 36/2, 37, 38/2, 39, 41 - 53, 129 - 131.

Kurucu Meclis Anayasa Komisyonu tarafından hazırlanan 9 Mart 1961 tarihli raporun gerekçe kısmında (sh. 7, 9 ve 10) «Batı demokrasisi hürriyetçi yollarla, daha fazla hürriyet elde etme rejimidir. Çağımızın kar-

Mahkememizin 26 Eylül 1965 tarihli kararı da bunu teyit etmektedir (25). Anayasada herhangi bir yasaklama hükmü bulunmadığı halde bunun aksini iddiada ısrar etmek Atatürk ve 27 Mayıs Devrimlerinin ve Anayasamızın sosyal Devlete, plüralist demokrasiye

maşık sosyal ve iktisadî dünyası içinde daha fazla hürriyet ise, iktisadî ve sosyal bakımdan zayıf olan kişileri, gurupları korumak, bunların maddî ve manevî varlıklarını geliştirme şartlarını hazırlamak ve bunlara klâsik kişi hak ve hürriyetleri yanında iktisadî ve sosyal haklar tanımayla kabildir... Tasarı kişinin yalnız hürriyete değil sosyete içinde bir iktisadî ünite olarak varlığını devam ettirmeye de hakkı olduğunu kabul etmektedir» denmektedir.

Yukarıda işaret ettiğimiz maddeler ve Anayasa Komisyonunun bu mülahazaları 1961 Anayasanın telifçi karakterini gösterir. Yâni, plüralist bir düzen temeline oturan Anayasa aşırılığa varmamak şartile sağa da sola da aynı derecede açıktır.

Öteyandan, gerek Komisyon raporundaki bu mülahazalar, gerekse tasarının Kurucu Mecliste müzakeresi sırasında ileri sürülen bazı mütâlaalar, kanaatimizce **sosyal Devlet telâkkisi** ile hürriyetçi, pragmatist, realist, tekâmülcü ve reformcu olan **demokratik ve parlamanter sosyalizm** arasındaki ortak düşünceleri aksettirmektedir. Çünkü her ikisinin de ortak gayesi sosyal adalettir, ona hürriyet yolu ile ulaşmaktır. Gerçi demokratik ve parlamenter sosyalizm için sosyal adalet hedefine ulaşabilmenin baş şartı, hiç değilse bazı alanlarda, özel mülkiyet yerine kollektif mülkiyetin konması ise de, sosyalist düşüncenin ortak kriteriyumu olan bu şart demokratik sosyalizmin uygulandığı memleketlerde büyük çapta teorik bir hedef niteliğinde kalmakta, kollektif mülkiyet hedefine yavaş yavaş yapılan reformlarla ulaşılabileceği umulmaktadır. O halde demokratik sosyalizmle sosyal devlet telâkkisi arasındaki temel fark özel mülkiyet hakkındaki teorik bir görüş farkı ile uygulamalardaki bazı doz farklarından ibaret kalmaktadır. Hakikatte demokratik ve parlamanter sosyalizm demokrasinin plüralist ortamında hürriyetçi ve reformcu bir nitelik taşımakta, sosyal devlet ise, mülkiyet hakkında doktrinal bir görüşten hareket etmeden mülkiyeti sınırlayıcı mahiyetteki sosyalist karakterli plânlı uygulamaları büyük ölçüde benimsemektedir. Böylece, teorik yön den farklı nihai hedeflere varılmak istendiği halde, ayrı etiketler altında, birbirine az çok benzeyen metodlar ve ölçülerle gerçekleştirilmek istenen ortak gaye **sosyal adalettir**; başka bir deyimle şekli ve kanunî hürriyette ve eşitlikte olduğu kadar, sosyal ve ekonomik şartlarda ve şanslarda da eşitliklerdir.

Böyle olmakla beraber, Demokratik ve Parlamenter sosyalizmin üstünlüğü, prensibindeki Antidogmatik ve Hürriyetçi sosyalizmde, metodundaki rasyonellikte ve realizmde, hüviyetindeki berraklık ve samimiliktir. Onun bu özellikleri, ortanın solunda yer almanın lüzumuna samimilikle inanan bir partiye en aşırısına kadar ortanın solundaki diğer partiler karşısında kazandıracığı farklı ve açık kişilik yönünden büyük değer taşır.

- (25) Anayasa Mahkemesinin TİP tarafından TCK'nın 141 ve 142. maddelerinin Anayasaya aykırı olduğu hakkında açılan iptal dâvası üzerine verdiği bu karar gerekçesinde : «Buraya kadar yapılan açıklamalardan anlaşılacağı

bağlılığını, çok geniş düşünce hürriyeti anlayışını bilmemek veya belli maksatlar uğruna bilerek inkâr etmek olur (26).

**3. Atatürk Devrimlerinin etkililiği problemi :** Seminere sunulan raporlarda ve yapılan tartışmalarda **Devrimin etkililiği problemine** hiç temas edilmedi. Halbuki bu problemin de incelenmesi gerekirdi. Bunu yapmamak izahların bütünlüğünü gözden kaçırmak ve Devrim açısından bugünkü gerçek durumu karanlıkta bırakmak olur.

Atatürk Devriminin etkililiği problemi onun **millete mal olup olmadığı** sorusu ile ilgilidir. Demagojisiz, samimî ve objektif olarak hemen açıklamak mecburiyetindeyim ki, Atatürk Devrimi, tutarlı bir bütün olarak, milletin bütününe mal olmamıştır. Buna şaşmamak lâzımdır. Çünkü devrimler, nadir istisnalarla, **anî ve şiddetli bir değişiklik hareketi** olarak, (27) kollektif inanç ve davranışlarda bazı sarsıntılar, intibaksızlıklar ve tepkiler yaratır. Bu hal devrimlerin topluma mal olabilmesi için, toplumların veya devrimlerin özelliklerine göre, kısa veya uzun belirli bir sürenin geçmesini gerektirir. **Sosyal alışkanlık veya atalet kanununun**, (inertie sociale) in tabii neticesi budur.

Atatürk Devriminin, tutarlı bir bütün olarak, milletin bütününe mal olmadığını söylerken bu menfi değer hükmünün mutlak olmadığını derhal açıklamak, Atatürk Devriminin bir bakıma millete mal olduğunu da ilâve etmek isteriz. Zira Atatürk Devrimine bağlı olan, onun gösterdiği yolda imanla yürümek gerektiğine inanan Atatürkçü gerçek aydınların yâni **zinde kuvvetlerin** varlığı şüphe göstermez. Benim gibi, umumiyetle aydınların veya **Elite denilen** güzidelerin toplum-

---

üzere iptali istenen hükümlerin, münhasıran sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde tahakkümünü tesis etmeğe ve komünizme yönelen dernek kurmak veya bunlarla birlikte anarşizme matuf propaganda yapmak suretiyle girişilen çabaları yasakladığını, Anayasa düzenine uygun bulunan derneklerle Anayasanın cevaz verdiği ölçüde sosyalizmi tahakkuk ettirmek amacını güden partiler kurma ve bu amacın propagandasını yapmak hallerinin ise bu hükümlerin dışında kaldığını tesbit etmiş ve buna göre söz konusu maddelerde Anayasaya aykırı bir yön görmemiştir» denilmektedir (Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi sy. 4, sh. 270 1967).

- (26) Sayın Cumhurbaşkanınının 27 Mayıs 1967'de Milliyet'de, Başbakan Süleyman Demirelin 1 Temmuz 1967'de Cumhuriyet Gazetesinde ve İçişleri Bakanı Faruk Sükan'ın 29 Aralık 1967 tarihli Cumhuriyet gazetesinde çıkan beyanları.
- (27) Robert Polloux, Remarques le mot et l'idée de Révolution. Rev. Fran. Sci. Pol. 1951, p. 42; Sorokin, Sociology of revolution; Philadelphia, 1925,

ların kaderinde iyi veya kötü büyük rolü olduğuna inanan (28) ve bu inancın hâdiselerle doğrulandığını gören bir insan için bu inanç ve müşahede Atatürk Devriminin dolayısıyla millete mal olduğu neticesine varmayı gerektirir.

Fakat bu iyimser yoruma rağmen, kabul etmek gerekir ki, asıl olan, ideal olan Devrimin yalnız gerçek aydınlara değil, halk kitlelerine mal olmasıdır. Üzülerek kabul ve itiraf edelim ki, aradan yarım asra yaklaşan bir zaman geçtiği halde, Atatürk Devrimi millette bu mânada mal olmamıştır. % 60'ı halâ okuyup yazma nimetinden mahrum olan, lâyük düşünüş ve davranışa sahip olmayan bir halk karşısında bu gerçeğin aksini samimiyetle iddiaya imkân yoktur (29).

Bütün devrimlerde devrimin tam etkililiği için geçmesi gereken sürenin bizde bu kadar uzun olması, Türk toplumunun yüz elli sene yi aşan gelişme sürecinin iki mühim özelliği ile ilgilidir: Bunlardan birincisi, daha evvel işaret ettiğim gibi, bu sürecin bir medeniyet ve kültür değiştirme hareketi olması; ikincisi esas itibariyle Batı memleketlerinde görüldüğünden çok daha büyük ölçüde, yukarıdan aşağıya inen, **kendiliğinden** (spontané) değil, **zorlama**, (forcé) bir **aydınlık hareketi** olması ve bu sebeple daha ziyade **şekilde ve yüzeyde kalmasıdır**. Bu hal memleketimizde her alanda, Atatürk Devrimine rağmen, belirli ölçüde halâ devam eden ve hatta bazı bakımlardan daha derinleşen bir **ikilik** yaratmıştır. Yeni ile eski, dinî ile lâyük, batılı olan ile doğulu olan, ilerencilik ile gericilik devamlı surette çatışmıştır, çatışmaktadır. Fakat bu çatışma aydınlarla hâkim sınıf arasında ve içinde, yâni nadir istisnalarla, asıl halk yığınlarının dışında ve üstünde ve çoğu defa onların haberi olmadan sürüp gitmektedir. Masum ve mütevekkil Türk halkı olup bitenlerin sadece üzgün ve şaşkın seyircisi, ya da pasif bir alet ve vasıtası rolünü oynamaktadır. Bununla beraber, özellikle 1960 devriminden sonra, halk yığınlarının yavaş yavaş canlanmağa; sosyal ve ekonomik dâvalarımızın bilincine erişmeye başladığını görüyoruz. Bu müsbet

(28) Vilfredo Pareto, *Traité de Sociologie générale*, 1916 (Trad. 1917 - 19). Bernard Lewis, *The emergence of modern Turkey*, reprinted 1965, p. 201, 454, 478.

(29) Durum bu kadar hazin iken bir yönden Atatürk devrimlerinin millete mal edilmesinde büyük yardımı dokunacak köy enstitüleri kapatılır ve bir süredir de özgür düşünceli öğretmenlere ağır baskılar yapılırken, öte yönden gittikçe artan ve kuvvetlenen gericilik yuvalarının müsamaha, hatta teşvik görmesi endişe vericidir. Bu çeşit müsamahalar Atatürk'ten sonra maalesef istisnasız her iktidarın oy avcılığında farklı ölçülerle kullandığı tesirli bir silâh olmuştur.

gelişmenin işaret ettiğim çatışmayı bir süre şiddetlendireceği kuvvetle tahmin edilir.

Atatürk Devriminin istenen etkililiğe halâ kavuşmamış olması bir taraftan **halk - aydın ikiliğini**, diğer taraftan **zihniyet ikiliğini** devam ettirmektedir. Bir yandan Halk aydına yaklaşmamakta, aydın da halka inememektedir. Öte yandan kafalarda, hem de en aydın geçirenlerin kafasında, aynı zamanda iki zihniyet yaşamaktadır.

Atatürk Devriminin istenen etkililiğe halâ kavuşmamış olması, başka bir deyimle, bir taraftan onun bilincine sahip olanlarla olmayanlar arasında ortak fikir ve duyguların yokluğundan dolayı, **halk - aydın ikiliği** şeklinde görünen **manevî yapı ikiliğini**, öteyandan, daha derin sebeplerle bağlı olarak, **zihniyet ikiliğini devam ettirmekte**, sübjektif ve émotionnel şark zihniyeti ile objektif ve rasyonel batı zihniyeti bir arada yaşamaktadır. Bu çifte ve anormal ikilik, sosyal ve ekonomik denge ve kontrol mihraklarının henüz yeteri kadar kuvvetli olmaması, halkın gereken ekonomik ve kültürel seviyeye ulaşmamış olması ve nihayet idare edenlerde demokratik ve lâyük zihniyetin psiko - entellektuel sürecin bir zarureti haline gelmemesi yüzünden, zaman zaman siyasî, sosyal, ekonomik, ideolojik buhranlara ve hata ahlâk buhranlarına sebep olmaktadır. Aynı çifte ikilik, oy avcılığını herşeyin üstünde tutma ve son zamanlarda daha da arttığını gördüğümüz Atatürk Devriminden tavizler verme taktikleri ile işleyen ve en azından altmış yıldan beri emeklemekten bir türlü kurtulamayan demokrasimizin **siklik bir şekilde soysuzlaşması** neticesini doğurmakta ve bu kalkınma gayretlerini kösteklemekte, demokrasiye güveni sarsmaktadır.

Atatürk Devriminin ve onun devamı ve teminatı olan 27 Mayıs Devriminin 1961 Anayasası tarafından kuvvetli garanti altına alınması kafi değildir. Asıl teminat, Anayasa'nın başlangıcında açıkladığı gibi, hürriyete, adalete ve fazilete aşık vatandaşların gönüllerinde, iradelerinde ve uyanık bekçiliğindedir. Bu teminatın daha etkili ve somut temellere dayanabilmesi için büyük halk kitlelerimizin sosyal adalet ve güvenliğin nimetlerine kavuşturulması ve bunun için ciddî tedbirlerin alınması lâzımdır (30). Bu konuda büyük

(30) Atatürk Devrimlerinin millete mal olması bu devrimlerin çağdaş medeniyet seviyesine ulaşabilmemiz için **asgarî, umumî ve zarurî bir şart** (= condition sine qua non), kaçınılmaz bir hareket noktası olduğu inancının halk kitlelerine mal edilmesi demek olduğuna göre, bunun sağlanmasının, halkın ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmasına paralel olarak sağlanmasına bağlı bulunduğu bir bedahattir. Bütün mesele ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınma problemimizin sür'atle ve güven-



sorumluluk ve şeref, şimdiye kadar olduğu gibi bundan sonra da, ilerici aydınların ve özellikle Türk Milletinin kaderine resmen ve fiilen hâkim olanlarıdır. Aydınlarımız Türk milletinin ilerleme hamlelerinin ilham ve kuvvet kaynağı olan Atatürk Devriminin kendilerini bir tarihî misyon ile daima karşı karşıya bulundurduğunu asla unutmamalıdır.

---

nilir bir şekilde halledilir. Böyle bir çözümün gerçekleşmesi, sanıyoruz ki, dört şarta dayanır : a) iktisadî, sosyal ve kültürel hedefleri ile iyi bir kalkınma plânı; b) plânın tam uygulanabilmesi için kuvvetli, istikrarlı ve aynı zamanda demokratik hürriyetlere saygılı ve bilgili bir siyasî iktidar (Burada kalkınmamızı hürriyet içinde sağlama gibi nazik bir problem ile karşılaşmaktadır) c) Siyasî iktidar kadrosunun samimî, kararlı bir Atatürkçü hüviyetine sahip olması, ve nihayet d) Atatürk Devriminin modern teknik ve usullerden faydalanılarak ve sistemli bir şekilde çalışılarak halk kitlelerimize tanıtılmasıdır. Bu son çözüm şartının yerine getirilmesinde Atatürkçü gençliğe Atatürkçülüğü tanıtma ve savunma yönünden düşen vazife payı büyüktür.

Ancak bu şartlardır ki, Atatürk devrimleri millete mal olabilir. Aşırı sağ ve aşırı sol akımların önlenmesi ve demokratik sola açık, hürriyetçi ve ilerici Anayasa düzenimizin korunabilmesi, ve çağdaş medeniyet seviyesine hızla ulaşabilmemiz Atatürk Devriminin millete mâl olması ile mümkündür.